

Oponentský posudek na diplomovou práci Marka Balšánka na téma *Zločiny proti lidskosti v praxi Mezinárodního trestního soudu*

Diplomová práce Marka Balšánka se zabývá zločiny proti lidskosti, jejich postupným vývojem a zakotvením v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu. Ačkoli téma není vysoce aktuální a text trpí některými jazykovými nedostatky, celkově práci hodnotím jako zdařilou a způsobitou k obhajobě. Diplomant předkládá ucelený a přehledně zpracovaný rozbor kategorie zločinů proti lidskosti. Práce je užitečná pro všechny, kdo si chtějí o této kategorii vytvořit obecnou představu a neztratit se v detailech.

1. Aktuálnost (novost) a náročnost tématu:

Téma zločinů proti lidskosti budí v posledních dvou desetiletích, zejména od přijetí Římského statutu Mezinárodního trestního soudu v roce 1998, značnou pozornost států i odborné veřejnosti. Během tohoto období vznikla k tématu řada prací, které se vyrovnávají s proměnou kategorie zločinů proti lidskosti ve Statutech a praxi mezinárodních trestních orgánů. Ačkoli nově, od jara 2014, máme k dispozici první rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu odsuzující někoho za zločiny proti lidskosti, téma není v současné době mimořádně aktuální. Na druhou stranu vzhledem k posilujícímu významu mezinárodního trestního práva lze mít za to, že se jedná o poměrně nadčasové téma, kterým má smysl se zabývat. Jeho volbu tak hodnotím kladně. Zpracování tématu kladlo na diplomanta střední nároky – mohl vycházet z již existující literatury, což mu jistě práci usnadnilo; současně se ale musel vyrovnat s velkým množstvím soudních rozhodnutí a s často nelehkými kategoriemi mezinárodního trestního práva. S oběma těmito výzvami se autor vyrovnal úspěšně.

2. Formální stránka práce a využití zdrojů:

Diplomová práce je na slušné formální a jazykové úrovni. Text je přehledně členěn a dobře se čte, diplomant má příjemný a svěží styl. V práci jsou některé gramatické chyby (např. generální a ne Generální tajemník – str. 20, tribunály musely a ne museli – str. 27, bývalí a ne bývalý combatanti – str. 34 aj.) a také chyby v interpunkci (diplomant je nejspíše zaujat proti čárkám, které přehazuje z míst, kde by být měly, na místa, kde pro jejich použití není důvod). Chyb a překlepů ale v práci není tolik, aby to narušovalo četbu. Pochvalu si naopak zaslouží práce se zdroji, a to s ohledem jak na jejich nadstandardní počet, tak na způsob využití. Diplomant vychází z velkého množství zdrojů primární i sekundární povahy, dostupných v angličtině i češtině. Zvláště ocenit je třeba práci s judikaturou vnitrostátních soudů, *ad hoc* tribunálů i Mezinárodního trestního soudu. Způsob citování zdrojů odpovídá české normě.

3. Obsahová stránka práce:

Diplomová práce o celkovém rozsahu 77 stran (z toho 62 strany vlastního textu) je rozdělena do úvodu, čtyř kapitol a závěru. K nim je připojen seznam použitých zkratk, seznam použité literatury a pramenů a česky a anglicky psaný abstrakt. Práce má logickou strukturu, jednotlivé úseky textu na sebe plynule navazují. V úvodu diplomant představuje téma a vymezuje cíl práce, jímž je „zjistit, zdali existence Mezinárodního trestního soudu znamená přínos z hlediska hmotněprávního zakotvení zločinů proti lidskosti“ (str. 1). Vzhledem k tomu, že diplomant v úvodu nevymezuje, co má oním „přínosem“ na mysli, může cíl vzbudit skepsi. Práce se ale k přínosu periodicky vrací a na závěr stanovenou otázku zodpovídá způsobem, který vyznívá poměrně přesvědčivě. Úvod dále obsahuje stručné představení struktury práce a zmínku o výchozích zdrojích a použitých metodách.

První kapitola je věnována začlenění zločinů proti lidskosti do systému současného mezinárodního práva. Kapitola má v práci své místo, způsobem svého zpracování je to ale zřejmě její nejslabší část. Diplomant se omezuje na to, že srovnává pojmosloví zvolená Cherifem Bassiounim a Pavlem Šturmou a nakonec se přikloní ke druhému z nich. To by samo o sobě bylo v pořádku, je ale škoda, že práce více nerozebírá koncept zločinů podle mezinárodního práva, tedy zastřešující kategorii zločinů proti lidskosti (a dalších zločinů). Diskusi o tomto konceptu bych považovala za užitečnější než úvahy např. o rozdílu mezi mezinárodním právem trestním a trestním právem mezinárodním, byť osvětlení podstaty těchto pojmů jistě také není na škodu.

Druhá kapitola předkládá tzv. historický exkurz, tj. zabývá se zločiny proti lidskosti v historické (chronologické) perspektivě. Výklad je rozčleněn do třech sekcí zaměřených na období před druhou světovou válkou, po druhé světové válce a na konci 20. století. Text je přehledný a dává dobrou představu o postupných proměnách konceptu zločinů proti lidskosti. Přesto k němu lze mít drobné připomínky. Např. na str. 8 diplomant tvrdí, že Martensova klauzule je v nauce přijímána jako „*potvrzení existence transcendentálních zásad humanity*“. Může toto tvrzení nějak doložit? Na str. 9 diplomant chybně klade rovnítko mezi *belligerents* a bojující (komatanty). Slovo *belligerents* bylo v tradičním mezinárodním právu vyhrazeno pro bojující strany, nikoli jednotlivé bojovníky. Na str. 14 je zmínka o tom, že po vytvoření okupační správy Německa po druhé světové válce již „*nebylo třeba mezinárodního prvku reprezentovaného válkou*“. K čemu mělo být onoho prvku zapotřebí – k založení jurisdikce, vymezení kategorie zločinů aj.? Na str. 17 mluví diplomant o tom, že po přijetí Statutů *ad hoc* trestních tribunálů se zločiny proti lidskosti „*opět staly součástí pozitivního mezinárodního práva*“. Znamená to, že touto součástí v určitém okamžiku byly, pak z práva vypadly a

následně se do něj opět vrátily? Nebyl v takovém případě porušen princip legality? Pojem non-state actor (str. 23) není totožný s pojmem „jednotlivec nemající žádné oficiální postavení“, jde o nestátního aktéra.

Těžištěm práce je třetí kapitola pojednávající o zločinech proti lidskosti v pojetí Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Diplomant nejprve Mezinárodní trestní soud stručně představuje a následně rozebírá jeho článek 7. Rozbor je rozdělen do čtyř částí, které odrážejí čtyři prvky skutkové podstaty (podle českého pojetí), a to objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku. Představení článku je vyvážené, tj. diplomant zmiňuje vše důležité, současně ale nezachází to zbytečných podrobností, takže udrží pozornost čtenáře. Tato vyváženost, kterou se vyznačují i jiné kapitoly, obecně patří k největším přednostem práce. K textu lze opět mít dílčí výhrady. Na několika místech diplomant mluví o partyzánech (např. str. 34 a 38). Jde vždy skutečně o partyzány, tj. gerilové bojovníky účastníci se mezinárodního ozbrojeného konfliktu, nebo se spíše jedná o povstalce, tedy ozbrojenou skupinu bojující ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu? Odkaz na konžskou Force de Résistance Patriotique en Ituri na str. 38 nasvědčuje druhé kvalifikaci. Na str. 40 autor kritizuje to, že totožné objektivní jednání může naplnit znaky několika různých zločinů podle mezinárodního práva (řešení se mu zdá nesystémové). V čem ona nesystémovost spočívá? Jsou další prvky skutkových podstat, které příslušné kategorie zločinů proti lidskosti odlišují, natolik nepodstatné, že neospravedlňují pluralitu těchto zločinů? Jinými slovy, bylo by podle autora vhodné rozdíly mezi genocidou, zločiny proti lidskosti a válečnými zločiny smazat a zavést jakousi superkategorii zločinů podle mezinárodního práva? Pokud ano, jaké by tyto zločiny měly obecné znaky?

Poslední, čtvrtá kapitola představuje případ Germaina Katangy, který byl na jaře 2014 odsouzen Mezinárodním trestním soudem za zločin proti lidskosti (vraždu) a válečné zločiny spáchané v Demokratické republice Kongo na 12 let (případ je v odvolacím řízení). Zařazení tohoto případu lze jistě uvítat, ovšem způsob jeho zpracování vyvolává rozpaky. Diplomant jen prezentuje fakta a zamýšlí se nad procesními nedostatky řízení. Nijak diskutován naopak není přínos případu pro kategorii zločinů proti lidskosti. Znamená to, že případ žádný přínos nemá? Pokud ano, není důvod se jím zabývat. Pokud ne, bylo by vhodné tento přínos rozebrat. Stejně tak by bylo užitečné uvést, zda byla kategorie zločinů proti lidskosti diskutována i v jiných, byť třeba nemeritorních rozhodnutích Mezinárodního trestního soudu (předchozí kapitola naznačuje, že tomu tak bylo). V závěru práce diplomant shrnuje hlavní poznatky, ke kterým v práci dospěl, a vrací se k otázce položené v úvodu – zde pak poukazuje na přínos, který přijetí Římského statutu mělo pro zpřesnění vymezení zločinů proti lidskosti

a tím pro zajištění lepšího dodržování zásady legality. Závěr vyznívá jasně a přesvědčivě, nejsem si pouze jistá, proč diplomant mluví o „*tzv. obyčejovém právu*“ (str. 61) – má snad o existenci tohoto práva nebo vhodnosti pojmu pochyby?

4. Závěry a otázky k zodpovězení při obhajobě:

Diplomová práce Marka Balšánka na téma *Zločiny proti lidskosti v praxi Mezinárodního trestního soudu* je před některé drobné nedostatky prací zdařilou, která splňuje nároky kladené na práce tohoto typu na Právnické fakultě UK. Proto ji **doporučuji** k ústní obhajobě a s výhradou úspěšného průběhu této obhajoby ji hodnotím známkou **výborně**. Během obhajoby by se diplomant měl vyjádřit k otázkám položeným v posudku a popř. k dalším dvěma otázkám:

- a) Zločiny proti lidskosti jsou podle definice obsažené v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu „spáchané v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu“. Pojem civilní obyvatelstvo je standardně využíván v době ozbrojeného konfliktu, kde je jeho význam zřejmý. Jak ale tento výraz vykládat – po opuštění *war nexus* – u zločinů proti lidskosti. Kdo je v době míru součástí civilního obyvatelstva, resp. kdo takovou součástí není?
- b) Na str. 38 diplomant vyslovuje pochyby o možnosti kvalifikovat jako zločiny proti lidskosti činy jiných entit než států a kvazistátních jednotek (popř. partyzánských a separatistických hnutí). Znamená to, že se těchto činů nemohou dopustit – resp. že útok proti civilnímu obyvatelstvu nemůžou vést – třeba ozbrojené opoziční skupiny bojující ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech, které dnes patří mezi nejčastější původce nejrůznějších krutostí?

V Praze dne 19. července 2014

Doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA